

ornamente, căci așa s-ar explica neglijența și inconsecvența în reproducerea titlurilor paginale (monograma evanghelistului, cifrele zacealelor și glavelor, colorarea lor diferită, mai ales în partea de început)¹. Iar posibilitatea de a fi reprodus ornamentația unui alt tetraevanghel miniat pare redusă, dată fiind diversitatea motivelor și lipsa lor de unitate² în cadrul manuscrisului de față, mai ales dacă ținem seama de absența inexplicabilă a micilor frontispicii la tabelele de capitole, sinaxar etc., atât de obișnuite manuscriselor ornate slave și bizantine contemporane, lucrate într-un atelier de miniaturisti. Putem presupune că Nicodim, la o vîrstă înaintată, a improvizat această decorație după amintiri atonite sau poate chiar vidinene: utilizarea unor motive disparate și lipsa unui plan desenat ar pleda în acest sens. Totuși siguranța tehnică a desenului și a aplicării culorilor ar arăta că autorul avea experiență în această artă, fapt care ar explica și memorizarea decorației. Dacă am comparat ornamentația manuscrisului lui Nicodim cu cea din Psaltirea Tomić de la 1360—1363³, am făcut aceasta pentru a sublinia caracterele sale bizantine și valoarea lui artistică față de manuscrisele provinciale balcanice din epoca sa, căci nu avem dovada unei copieri după operele atelierului tirnoveanu; activitatea acestuia s-a reflectat și în alte centre din Balcani: la Athos, poate la Vidin, și în Țara Românească prin opera lui Nicodim⁴. De aceea, tetraevanghelul miniat din 1404—1405 se încadrează în arta balcanică, ca una din realizările ei de bună calitate, și este pentru începuturile scrisului o mărturie rară și importantă pentru Țările Românești, care precede cu peste 20 de ani seria manuscriselor miniaturate ale lui Gavriil Uric. El aparține unei epoci încheiate la începutul sec. al XV-lea și ne deschide calea spre aprofundarea raporturilor dintre țările de la sudul și nordul Dunării din perioada anterioară ocupării Peninsulei Balcanice de turcii otomani.

Toate aceste constatări vin să completeze — sub rezerva pe care o lasă deosebirile unor noi monumente — imaginea noastră asupra situației cărții slavo-române din sec. al XIV-lea. În arhitectură, în broderie⁵, în pictură și miniatură se manifestă în Țara Românească acea sinteză greco-slavă care și-a găsit expresia cea mai caracteristică în viața de la curtea din Tîrnovo. În urma distrugerii acestui centru și pierderii independenței statelor de la sudul Dunării, arta bizantină și literatura slavă vor avea în Țările Române o dezvoltare aproape independentă. Centre proprii de scriere și împodobire de texte vor lua naștere mai ales în Moldova: se crează o școală moldovenească în artă și literatură, care atinge apogeul în vremea lui Ștefan cel Mare. O vie activitate începe să se manifeste și în Țara Românească în sec. al XVI-lea, cînd un rol important îl va juca emigrația sîrbească. Se poate spune că momentul «Nicodim» încheie prima perioadă a relațiilor culturale dintre Țara Românească și lumea balcanică.

¹ Vezi mai sus, p. 208.

² În special deosebirea dintre primele două frontispicii — destul de asemănătoare — și frontispiciul III și IV, atât de diferite. Ceeace le leagă este motivul zoomorf și ornamentele accesorii. Frontispiciul III este cel mai aparte, legîndu-se ca motiv (floarea cruciformă) de două din inițiale.

³ Datarea la M. V. Șcepkina, *op. cit.*, p. 35.

⁴ În Moldova exista în vremea lui Alexandru cel Bun evanghelia lui Ioan Alexandru din 1355—1356 după care s-au executat tetraevanghelele ilustrate (ms. 23, 24) păstrate în muzeul mănăstirii Sucevița (vezi M. V. Șcepkina, *op. cit.*, p. 89—100).

⁵ Vezi și Ion-Radu Mircea, *Cîteva observații asupra unor broderii românești de la mănăstirile Dionisiu-Athos și Tismana-Gorj*, în «Mitropolia Olteniei», an, XI, nr. 7—8, Craiova, 1959, p. 431—435.